

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
16/374-3/BNNY

Dato
01.06.2016

Høringsvar – innspill til stortingsmelding om kvalitet i høyere utdanning

Bakgrunn

Regjeringen er i gang med en stortingsmelding om kvalitet i høyere utdanning og mener det er nødvendig å heve kvaliteten på dette feltet, også innen forskningen. Hvis Norge skal lykkes med å møte de utfordringene vi står overfor i en mer kompleks og omskiftelig verden, er vi i følge regjeringen helt avhengig av universitet og høyskoler som leverer den kunnskapen og kompetansen og de kandidatene vi trenger for å lykkes også i framtida.

Grunnlaget for regjeringens politikk er nedfelt i to sentrale dokumenter; Meld. St. 7 (2014–2015) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015–2024* og Meld. St. 18 (2014–2015) *Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren*.

Kunnskapsministeren ønsker blant annet svar på disse spørsmålene:

1. Hva er de største utfordringene i arbeidet med å styrke kvaliteten i høyere utdanning?
2. Hvordan skal vi sikre god relevans og framtidsrettet høyere utdanning?
3. Hva er de tre viktigste endringsbehovene for å fremme bedre læring?

Dette er spesifisert i sju punkt som statsråden ber om innspill til. Språkrådets innspill til fem av disse punktene er satt opp nedenfor.

Språkrådets vurdering

Språkrådet har ansvar for å styrke norsk språk innenfor alle samfunnssektorer, også høyere utdanning. Vi vet at det i dag foregår en utstrakt internasjonalisering i universitets- og høyskolesektoren, en internasjonalisering der engelsk tar mer og mer over og der norsk språk i liten grad er tematisert, en internasjonalisering som er i konflikt med hensynet til norsk språk.

Språkrådet og Norge har dessuten et særlig ansvar for å fremme og styrke de nasjonale minoritetsspråkene romani, romanes og kvensk etter den europeiske pakten om regions- og minoritetsspråk (språkpakten) og Europarådets rammekonvensjon (FCNM). Norge har forpliktet seg til å «treffe tiltak på utdannings- og forskningsområdet for å fremme kunnskap om så vel sine nasjonale minoriteters som majoritetens kultur, historie, språk og religion» (FCNM art.12.1).

Innspillet fra Språkrådet vil derfor i stor grad dreie seg om språk i høyere utdanning, først og fremst stillingen til norsk språk, men også stillingen til de nasjonale minoritetsspråkene og norsk tegnspråk, som Språkrådet også har ansvar for. Vi har delt inn teksten etter de innspillpunktene som er satt opp i brevet fra statsråden.

1. De viktigste utfordringene nasjonalt for å løfte kvaliteten i norsk høyere utdanning

Postadresse
Postboks 8107 Dep
NO-0032 OSLO

Besøksadresse
Observatoriegata 1 B
NO-0254 OSLO

Sentralbord
+47 22 54 19 50

E-post
post@sprakradet.no
Internett
www.sprakradet.no

Organisasjonsnummer
971 527 404

Språkrådet er enig i at de fem faktorene som er satt opp, er sentrale faktorer for at utdanningskvaliteten skal bli god. Vår overordnede kommentar til faktorene er at språk ikke er nevnt. Dette er et paradoks, siden språk er det viktigste verktøyet for læring og for å tilegne seg kunnskap, og særlig akademisk kunnskap. Vi mener at gode språkkunnskaper – og språkferdigheter – både hos studenter og undervisere, er avgjørende for god utdanningskvalitet, uansett om språket er norsk eller engelsk eller et annet fremmedspråk. Utfordringene her ligger i å gi studentene disse kunnskapene og ferdighetene som en del av studiene. Dette vil bli nærmere konkretisert nedenfor.

2. Sikre god relevans og en framtidsrettet høyere utdanning som forbereder til et samfunns- og arbeidsliv i kontinuerlig omstilling

Et flertall av studentene i norske utdanningsinstitusjoner kommer til å ha sin arbeidsdag i norsk offentlig forvaltning og næringsliv. En undersøkelse foretatt blant ledere i norsk næringsliv og i regi av Språkrådet og TNS Gallup høsten 2015 viser at så å si alle bedrifter i Norge (99 prosent) benytter norsk, mens to tredeler (67 prosent) i tillegg benytter engelsk. Blant de bedriftene som benytter engelsk, er likevel norsk det språket som er mest brukt. Det er dessuten bare et mindretall av de ansatte i disse bedriftene som bruker engelsk (skriftlig eller muntlig). De som arbeider i norsk offentlig forvaltning har også norsk som sitt viktigste arbeidsspråk. Dette tilsier at det er viktig at studenter ved norske utdanningsinstitusjoner behersker det norske fagspråket som de vil trenge når de kommer ut i arbeidslivet. Fagspråk må læres, også på morsmålet, og er nær knyttet til kunnskapsutvikling. Derfor er det nødvendig at studentene får en del av undervisningen på norsk på alle trinn i utdanningen og får trening i å bruke norsk fagspråk også i forskjellige skriftlige sjangrer knyttet til det aktuelle fagområdet.

For å ha et velfungerende norsk fagspråk å bruke er det nødvendig å utvikle og vedlikeholde den spesifikke terminologien knyttet til de ulike fagområdene. I universitets- og høyskoleloven står det spesifikt at «Universiteter og høyskoler har ansvar for vedlikehold og videreutvikling av norsk fagspråk» (§ 1-7). Universiteter og høyskoler bør derfor legge til rette for utvikling av tospråklige fagordbøker, noe som i liten grad har blitt gjort etter at loven trådte i kraft. Om dette skal la seg gjennomføre, må det tas hensyn også til språklige ferdigheter når det utarbeides læringsmål på alle plan i undervisningen ved norske universiteter og høyskoler.¹

Språkrådet mener ikke med dette å si at engelsk ikke er viktig for norsk næringsliv, men norsk språk må ikke glemmes i arbeidet med kvalitet i høyere utdanning i Norge. Det er først og fremst norsk de aller fleste studentene vil ha bruk for når de kommer ut i arbeidslivet.

For bedre å ruste studentene til det arbeidslivet som møter dem etter endt utdanning, må universiteter og høyskoler gjøre språklige ressurser tilgjengelige i form av skrivekurs, både på norsk og engelsk, i aktuelle sjangrer. For bedre å ruste undervisere for den hverdagen som møter dem, bør de som har norsk som morsmål, få tilbud om kurs i andrespråkspedagogikk for høyere utdanning, og de som ikke har norsk som morsmål, bør få tilbud om norskkurs slik at de i utgangspunktet kan forstå norsk i skrift og tale.

Videre er det viktig at tegnspråklige hørselshemmede blir mer rustet til å møte samfunns- og arbeidsliv. Derfor må kravet til kompetanse og kvalitet i førskolelærer- og lærerutdanningen for de som skal kunne ivareta førstespråket og kunne undervise *i* og *på* tegnspråk, heves. Norsk læres av de fleste norske barn allerede i spedbarnsalder. I praksis betyr dette at studenter som starter med

¹ Ljosland, Ragnhild. 2014. «Language planning in practice in the Norwegian higher education sector». I Hultgren, A.K., Frans Gregersen og Jacob Thøgersen (red.): *English in Nordic Universities: Ideologies and practices*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, s. 53–82.

norskfaget, allerede har god kompetanse i det de skal undervise i. For hørselshemmede er tilgangen til det norske talte språk svært varierende. Det er nå en økning i antall barn som ønsker å få tegnspråk som førstespråk i tillegg til norsk. Også tegnspråklige elever må sikres lærere og førskolelærere som behersker det språket de skal undervise i og på. 30 studiepoeng i norsk og 30 studiepoeng i norsk tegnspråk kan ligge på helt forskjellige nivå, dersom underviseren har lært norsk tegnspråk som voksen.

3. Tiltak for å øke gjennomføring og redusere frafallet i høyere utdanning

Som tiltakspunktene framhever, har vi fått en stadig mer sammensatt studentgruppe med et mangfold av språklige bakgrunner. Det er derfor viktig at studentene får innføring og opplæring i det fagspråket de trenger for å kunne gjennomføre studiene, uavhengig av om det er engelsk eller norsk (se punkt 2).

Studier i Sverige har vist at svenske studenter som følger forelesninger på engelsk, har problemer med å ta notater og samtidig følge med på det foreleseren sier. De er også mindre aktive i forelesningssituasjonen, noe som gir seg utslag i færre spørsmål til foreleseren og dermed færre svar på spørsmål fra foreleseren. Det er også funn som tyder på at svenske studenter som leser pensumlitteratur på engelsk, får en mer overfladisk forståelse av innholdet enn om de leser de samme tekstene på svensk.²

Ut fra dette er det rimelig å anta at disse faktorene påvirker studentenes motivasjon og kan føre til at de ikke gjennomfører studiet. Dessverre er det ikke gjort noe forskning på dette feltet. For å bøte på dette er Språkrådet nå i ferd med å sette i gang et forskningsprosjekt på Norges handelshøyskole for blant annet å måle eventuelle forskjeller i læringsutbytte hos studenter som gjennomgår det samme emnet på norsk og på engelsk.

5. Hvordan kan departementets styring og virkemidler utvikles for å stimulere til kvalitet

På bakgrunn av det som er skrevet i punktene over, bør det stilles krav til språklige tiltak overfor høyere utdanningsinstitusjoner.

Norskspråklig pensum i høyere utdanning, som lærebøker og norskspråklige vitenskapelige artikler, er et avgjørende bruksområde for et levende norsk fagspråk. Kunnskapsdepartementet bør legge til rette for økonomiske virkemidler som støtter oppunder det ansvaret institusjonene har for å videreutvikle og vedlikeholde norsk fagspråk, jf. §1-7 i universitets- og høyskoleloven. Aktuelle kanaler for slik støtte er produksjonsstøtte til læremidler, økonomiske incentiver for forskningsformidling og støtteordninger for utvikling av terminologi.

For å kunne vurdere kvalitet og mestring av norsk tegnspråk i førskolelærer,- lærer- og tolkeutdanningene (av studieprogresjon og vurdering) for så å sikre de språklige rettighetene til tegnspråklige, må det også vurderes å tilpasse norsk tegnspråk til «Common European Framework of References for Languages» (CEFR). Dette rammeverket er nå også utviklet for de europeiske tegnspråk av European Centre for Modern Languages gjennom PRO-Sign prosjektet.³

² Airey, John. 2012. «I don't teach language» The linguistic attitudes of physics lecturers in Sweden. I Smit, Ute og Emma Dafouz (red.): *Integrating Content and Language in Higher Education. Gaining Insights into English-Medium Instruction at European Universities*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, Aila Review, volume 25, s. 64–79.

³ Se <http://www.ecml.at/ECML-Programme/Programme2012-2015/ProSign/tabid/1752/Default.aspx>.

6. Behov for justeringer i nasjonale rammevilkår, lover eller forskrifter

Det må legges større vekt på språklige tiltak i høyere utdanning, både når det gjelder fagspråk og språklige ferdigheter generelt. Det bør blant annet stilles krav om norskspråklige sammendrag til engelskspråklige vitenskapelige artikler, og også til artikler på andre fremmedspråk.

For å kunne styrke språksituasjonen for norsk tegnspråk er det avgjørende at det utvikles tiltak for å bedre allmenne språkholdninger. Det må startes opp tegnspråkforskning. Dette er en forutsetning for å styrke de språklige rettighetene til tegnspråklige, jf. St.mld. 35 (2007–2008) *Mål og mening*. Dessuten må alle praksisutdanningene få en innføring i norsk tegnspråk, tegnspråkkultur og -historie fra et relasjonelt perspektiv.

I følge den europeiske språkpakten (se ovenfor) er det «behov for besluttsom handling for å fremme regions- eller minoritetspråk for å verne dem» (artikkel 7c). Nasjonale rammevilkår, lover eller forskrifter må legge til rette for «studier og forskning i regions- eller minoritetspråk ved universiteter eller tilsvarende institusjoner» (artikkel 7h). Dette må skje i dialog med minoritetene selv.

Vennlig hilsen

Åse Wetås
direktør

Nina Teigland
seksjonssjef

Brevet er elektronisk godkjent og sendes uten underskrifter.